

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
JEAN MISCHO

της 3ης Μαΐου 2001¹

1. Η παρούσα υπόθεση θέτει εκ νέου ένα πρόβλημα που έχει επανειλημμένως απασχολήσει το Δικαστήριο: την ερμηνεία του κοινοτικού δικαίου σχετικά με την προσωρινή απόσπαση εργαζομένων υπηκόων της Ευρωπαϊκής Ένωσης από επιχειρήσεις εγκατεστημένες εντός ενός κράτους μέλους (στο εξής: κράτος προελεύσεως) στο έδαφος άλλου κράτους μέλους (στο εξής: κράτος υποδοχής) στο πλαίσιο διεθνικής παροχής υπηρεσιών.

Η γερμανική ρύθμιση σχετικά με τις συνθήκες εργασίας που εφαρμόζονται υποχρεωτικά στις διασυνοριακές παροχές υπηρεσιών

2. Ο Arbeitnehmer-Entsendegesetz (γερμανικός νόμος σχετικά με την απόσπαση εργαζομένων, στο εξής: AEntG), όπως ισχύει στις 26 Φεβρουαρίου 1996 και εφαρμόζεται εν προκειμένω, αφορά τις κατασκευαστικές επιχειρήσεις.

3. Το άρθρο 1, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, του AEntG επεκτείνει την εφαρμογή

ορισμένων συλλογικών συμβάσεων γενικής εφαρμογής στους εργοδότες με έδρα στην αλλοδαπή και στους αποσπασμένους στη Γερμανία εργαζομένους τους. Η εν λόγω διάταξη έχει ως εξής:

«Οι νομικοί κανόνες συλλογικής συμβάσεως του κατασκευαστικού τομέα, της οποίας έχει αναγνωριστεί η γενική εφαρμογή κατά την έννοια των άρθρων 1 και 2 του κανονισμού για τις κατασκευαστικές επιχειρήσεις [...], εφαρμόζονται επίσης, εφόσον η επιχείρηση παρέχει κυρίως οικοδομικές υπηρεσίες κατά την έννοια του άρθρου 75, παράγραφος 1, σημείο 2, του νόμου για την προώθηση της εργασίας [...], και εφόσον το γερμανικό δίκαιο δεν διέπει κατά τα λοιπά την εργασιακή σχέση, στις εργασιακές σχέσεις μεταξύ εργοδοτών εγκατεστημένων στην αλλοδαπή και των μισθωτών τους που εργάζονται εντός του γεωγραφικού πεδίου εφαρμογής της συλλογικής αυτής συμβάσεως, όταν και καθόσον:

1) η συλλογική σύμβαση ορίζει ενιαία κατώτατη αμοιβή για όλους τους εργαζομένους που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της και

1 – Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.

- 2) οι εγκατεστημένοι εκτός γεωγραφικού πεδίου εφαρμογής της συλλογικής αυτής συμβάσεως ημεδαποί εργοδότες οφείλουν επίσης να εγγυώνται στους μισθωτούς τους, που εργάζονται εντός του γεωγραφικού πεδίου εφαρμογής της συλλογικής συμβάσεως, τουλάχιστον τις συνθήκες εργασίας που προβλέπονται από τις ισχύουσες συλλογικές συμβάσεις στον τόπο εργασίας.»

για τον κατασκευαστικό τομέα εντός της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας (στο εξής: συλλογική σύμβαση).

4. Σύμφωνα με το άρθρο 1, παράγραφος 1, τρίτο και τέταρτο εδάφιο, του AEntG, ένας εργοδότης κατά την έννοια του πρώτου εδαφίου υποχρεούται να εγγυάται στον αποσπασμένο μισθωτό του τις συνθήκες εργασίας που ορίζονται με το πρώτο εδάφιο του εν λόγω άρθρου.

7. Η συλλογική σύμβαση αναγνωρίστηκε ως γενικής εφαρμογής στις 12 Νοεμβρίου 1996, αλλά προβλέφθηκε ότι η γενική αυτή εφαρμογή θα άρχιζε την 1η Ιανουαρίου 1997.

5. Βάσει του άρθρου 5 του AEntG, η παράβαση των αναγκαστικού δικαίου διατάξεων του άρθρου 1 του εν λόγω νόμου τιμωρείται ως διοικητική παράβαση. Σύμφωνα με το άρθρο 29 του Gesetz über Ordnungswidrigkeiten, ο δικαστής μπορεί να διατάξει την απόδοση του χρηματικού οφέλους που αποκτήθηκε από συμπεριφορά κολάσιμη με χρηματικό πρόστιμο.

8. Το αιτούν δικαστήριο παρατηρεί εντούτοις ότι, κατά το εφαρμοστέο στις συλλογικές συμβάσεις γερμανικό δίκαιο, οι κοινωνικοί εταίροι έχουν τη δυνατότητα να συνάπτουν συλλογικές συμβάσεις σε διαφορετικά επίπεδα, δηλαδή τόσο σε ομοσπονδιακό όσο και σε επίπεδο επιχειρήσεων. Συναφώς, οι ειδικότερες συλλογικές συμβάσεις υπερισχύουν κατ' αρχήν των γενικότερων συλλογικών συμβάσεων.

Πραγματικά περιστατικά της κυρίας δίκης

6. Στις 2 Σεπτεμβρίου 1996 οι κοινωνικοί εταίροι στον γερμανικό κατασκευαστικό τομέα συνήψαν, με ισχύ από 1ης Οκτωβρίου 1996, αλλά το νωρίτερο κατά την ημερομηνία ενάρξεως της γενικής της εφαρμογής, τη συλλογική σύμβαση περί κατώτατου μισθού

9. Η Portugaia Construcões L^{da} (στο εξής: Portugaia) είναι εταιρία με έδρα την Πορτογαλία. Μεταξύ Μαρτίου και Ιουλίου 1997 εκτέλεσε βασικές οικοδομικές εργασίες στο Tauberbischofsheim. Για να εκτελέσει τις εργασίες αυτές, απέσπασε πλείονες από τους υπαλλήλους της στη Γερμανία.

10. Τον Μάρτιο και τον Μάιο 1997, ο οργανισμός απασχολήσεως εργατικού δυναμικού του Tauberbischofsheim προέβη σε έλεγχο των συνθηκών εργασίας στο προαναφερθέν εργοτάξιο. Βάσει των υποβληθέντων εγγράφων, διαπίστωσε ότι η Portugaia κατέβαλλε στους εργαζομένους που αφορούσε ο έλεγχος μισθό κατώτερο του ελαχίστου καταβλητέου βάσει του AEntG. Κατά συνέπεια, επέβαλε την καταβολή του υπολοίπου, δηλαδή της διαφοράς μεταξύ του καταβλητέου ωρομισθίου και του πράγματι καταβληθέντος επί τον συνολικό αριθμό ωρών εργασίας, ήτοι ποσού 138 018,52 γερμανικών μάρκων (DEM).

11. Το αιτούν δικαστήριο καλείται να αποφανθεί επί της ανακοπής που άσκησε η Portugaia κατά της πράξεως επιβολής του εν λόγω προστίμου.

12. Το αιτούν δικαστήριο εκφράζει αμφιβολίες ως προς το συμβατό της γερμανικής νομοθεσίας με τα άρθρα 59 της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποίησης, άρθρο 49 ΕΚ) και 60 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρο 50 ΕΚ). Συναφώς, επισημαίνει ότι ο AEntG σκοπεί, βάσει της αιτιολογικής του εκθέσεως, να προστατεύσει την εγχώρια αγορά εργασίας (ιδίως από το «κοινωνικό ντάμπινγκ» το οφειλόμενο στην αθρόα εισροή εργαζομένων που παρέχουν φθηνότερη εργασία), να μειώσει την ανεργία στην ημεδαπή και να επιτρέψει στις γερμανικές επιχειρήσεις να προσαρμοσθούν στην κοινοτική εσωτερική αγορά. Το εν λόγω δικαστήριο προσθέτει επιπλέον ότι, αντίθετα προς τους Γερμανούς εργοδότες, οι εργοδότες των άλλων κρατών μελών δεν έχουν τη δυνατότητα να συνάπτουν ειδικότερες συλλογικές συμβάσεις με γερμανική συνδικαλιστική ένωση για να αποφύγουν την εφαρμογή της συλλογικής συμβάσεως.

13. Εκτιμώντας ότι η επίλυση της διαφοράς εξαρτάται από την ερμηνεία της κοινοτικής ρυθμίσεως, το Amtsgericht Tauberbischofsheim αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να θέσει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

- 1) Συνάδει με το κοινοτικό δίκαιο η ερμηνεία της οδηγίας 96/71/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 16ης Δεκεμβρίου 1996, σχετικά με την απόσπαση εργαζομένων στο πλαίσιο παροχής υπηρεσιών², ή, σε περίπτωση που δεν είναι δυνατή η εφαρμογή της οδηγίας αυτής, η ερμηνεία των άρθρων 59 επ. της Συνθήκης ΕΚ υπό την έννοια ότι ως επιτακτικοί λόγοι γενικού συμφέροντος, δυνάμενοι να δικαιολογήσουν περιορισμό της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών στις περιπτώσεις αποσπάσεως εργαζομένων, μπορούν να θεωρηθούν όχι μόνον η κοινωνική προστασία των αποσπασμένων εργαζομένων αλλά και η προστασία του κατασκευαστικού τομέα της εθνικής οικονομίας και η μείωση της ανεργίας στην ημεδαπή προς αποφυγή κοινωνικών εντάσεων;
- 2) Αποτελεί μη δικαιολογούμενο περιορισμό της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών το γεγονός ότι οι ημεδαποί εργοδότες μπορούν, διά της συνάψεως (υπερισχύουσας) συλλογικής συμφωνίας αφορώσας ειδικά το προσωπικό των επιχειρήσεών τους, να προβλέψουν μισθούς χαμηλότερους από το κατώτατο όριο που έχει καθοριστεί με συλλογική σύμβαση της οποίας έχει αναγνωρισθεί η γενική εφαρμογή, ενώ οι εγκατεστημένοι σε άλλα κράτη μέλη εργοδότες δεν

2 – ΕΕ L 18, σ. 1.

έχουν — τουλάχιστον στην πράξη — τη δυνατότητα αυτή, στην περίπτωση που σκοπούν να αποσπάσουν εργαζομένους στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας;

Επί του πρώτου ερωτήματος

14. Το αιτούν δικαστήριο εξηγεί το προαναφερθέν πρώτο του ερώτημα επισημαίνοντας ότι η Portugaia «δεν υπέχει νομική υποχρέωση καταβολής του κατωτάτου μισθού που προβλέπει η συλλογική σύμβαση, εάν η υποχρέωση αυτή δεν συνάδει με τα άρθρα 59 επ. της Συνθήκης ΕΚ. Κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, ένας (μη επαγόμενος διακρίσεις) περιορισμός της ελεύθερης κυκλοφορίας των υπηρεσιών κατά τα άρθρα 59 επ. της Συνθήκης ΕΚ επιτρέπεται μόνο για επιτακτικούς λόγους γενικού συμφέροντος και υπό την προϋπόθεση ότι στη χώρα καταγωγής δεν υπάρχει ρύθμιση προστατεύουσα το γενικό αυτό συμφέρον και ότι ο περιορισμός συνάδει προς την αρχή της αναλογικότητας [...]. Στις υπό κρίση περιπτώσεις αποσπάσεως εργαζομένων στον κατασκευαστικό τομέα, επιτακτικό λόγο γενικού συμφέροντος μπορεί να συνιστά, κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, μόνον η κοινωνική προστασία των εργαζομένων [...]».

15. Συναφώς, προσθέτει ότι «[η] εθνική ρύθμιση που θεσπίστηκε στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας με τον νόμο σχετικά με την απόσπαση εργαζομένων αντιβαίνει προς τα κοινωνικά συμφέροντα των αποσπασμένων εργαζομένων. Όπως προκύπτει από την αιτιολογική έκθεση του νόμου, η νομοθετική ρύθμιση σκοπεί να προστατεύσει την εθνική αγορά εργασίας (ιδίως από το “κοινωνικό ντάμπινγκ” το οποίο μπορεί να προκαλέσει η εισροή εργαζομένων που παρέχουν φθηνότερη εργασία), να μειώσει την ανεργία σε εθνικό επίπεδο και να καταστήσει δυνατή την προσαρμογή στην

κοινωνική εσωτερική αγορά των επιχειρήσεων της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας. Κατά συνέπεια, η υποχρέωση που επιβάλλει ο νόμος σχετικά με την απόσπαση εργαζομένων δεν αποσκοπεί να διασφαλίσει την κοινωνική προστασία των αποσπασμένων εργαζομένων. Αντιθέτως, ο νόμος αυτός καθιστά δυσχερέστερη για τους εγκατεστημένους σε κράτη μέλη εργοδότες την απόσπαση μισθωτών τους προς εκτέλεση οικοδομικών εργασιών στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας».

16. Το αιτούν δικαστήριο συνάγει εξ αυτών ότι «προϋπόθεση για τη θέσπιση εθνικής ρυθμίσεως περί αποσπάσεως εργαζομένων, η οποία σκοπεί να προστατεύσει την εθνική αγορά εργασίας και αφαιρεί από τους εργοδότες που είναι εγκατεστημένοι σε άλλα κράτη μέλη τη δυνατότητα να επωφεληθούν του οικονομικού πλεονεκτήματος που απορρέει από το χαμηλότερο κόστος εργασίας, είναι να συνιστά το εν λόγω οικονομικό πλεονέκτημα στρέβλωση του ανταγωνισμού».

Προκαταρκτική παρατήρηση

17. Το αιτούν δικαστήριο υποβάλλει στο Δικαστήριο ερώτημα για την ερμηνεία της οδηγίας 96/71 ή, εάν αυτή δεν είναι εφαρμόστια, των άρθρων 59 επ. της Συνθήκης.

18. Η Ολλανδική Κυβέρνηση θεωρεί ότι δεν υπάρχει λόγος να εξεταστεί το πρώτο ερώ-

τημα υπό το φως της οδηγίας 96/71. Συγκεκριμένα, «όσον αφορά τη χρονική εφαρμογή της οδηγίας 96/71/EK, επιβάλλεται [...] η υπενθύμιση ότι τα κράτη μέλη οφείλουν να συμμορφωθούν προς την οδηγία το αργότερο στις 16 Δεκεμβρίου 1999. Η οδηγία 96/71/EK δεν είναι ικανή να έχει άμεσο αποτέλεσμα πριν την ημερομηνία αυτή. Ως τότε, η οδηγία 96/71/EK ενδιαφέρει τον εθνικό δικαστή μόνο ως προς την εκτίμηση της νομιμότητας των εθνικών μέτρων σχετικά με την υποχρέωση των κρατών μελών να απέχουν, κατά τη διάρκεια της προθεσμίας μεταφοράς στο εσωτερικό δίκαιο, από τη λήψη μέτρων ικανών να διακυβεύσουν σοβαρά το επιδιωκόμενο από την οδηγία αυτή αποτέλεσμα (απόφαση της 18ης Δεκεμβρίου 1997, C-129/96, Inter-Environnement Wallonie, Συλλογή 1997, σ. I-7411, σκέψεις 45 και 46). Η διάταξη περί υποβολής αιτήσεως εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως δεν περιλαμβάνει κανένα στοιχείο ως προς την ύπαρξη τέτοιας καταστάσεως [...]».

19. Συμφωνώ με την ανάλυση αυτή της Ολλανδικής Κυβερνήσεως.

20. Συγκεκριμένα, ο AEntG, ως ίσχυε στις 26 Φεβρουαρίου 1996 και εφαρμόζεται εν προκειμένω, είναι προγενέστερος της οδηγίας 96/71, η οποία εκδόθηκε στις 16 Δεκεμβρίου 1996. Όπως προκύπτει από τις εξηγήσεις της Γερμανικής Κυβερνήσεως κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, ο AEntG προσαρμόστηκε εκ νέου το 1998 προκειμένου να καταστεί σύμφωνος με την οδηγία³. Πρέπει, επομένως, να θεωρηθεί ότι η οδηγία αυτή δεν

είχε μεταφερθεί στο γερμανικό δίκαιο κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της κυρίας δίκης.

21. Όπως όμως έκρινε το Δικαστήριο με την απόφαση Mazzoleni, η οποία επίσης αφορά την οδηγία 96/71, «εφόσον η προθεσμία για τη μεταφορά της οδηγίας δεν είχε λήξει και η οδηγία δεν είχε μεταφερθεί στην εσωτερική έννομη τάξη κατά τον χρόνο των περιστατικών της κύριας δίκης, παρέλκει η ερμηνεία των διατάξεών της προς επίλυση της διαφοράς στην κύρια δίκη»⁴.

22. Εξάλλου, η Πορτογαλική Κυβέρνηση εξετάζει το ερώτημα του αιτούντος δικαστηρίου υπό το φως του άρθρου 48 της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποίησης, άρθρου 39 ΕΚ). Όμως, για τους λόγους που εξέθεσα ήδη με τις προτάσεις μου στην υπόθεση Finalarte⁵, είμαι της γνώμης ότι η απόσπαση εργαζομένων από επιχείρηση ενός κράτους μέλους σε άλλο δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της διατάξεως αυτής.

23. Επιβάλλεται, επομένως, να δοθεί απάντηση στο ερώτημα του αιτούντος δικαστηρίου με μόνο γνώμονα τα άρθρα 59 επ. της Συνθήκης.

3 — Βλ. επίσης τις γραπτές παρατηρήσεις της Πορτογαλικής Κυβερνήσεως, σύμφωνα με τις οποίες κατά την τροποποίηση του 1998 καταργήθηκε μια προθεσμία του άρθρου 10 του AEntG, «ώστε να επιτραπεί στο γερμανικό κράτος να συμμορφωθεί προς την απορρέουσα από το κοινοτικό δίκαιο υποχρέωση μεταφοράς της οδηγίας 96/71 στο εσωτερικό δίκαιο εντός της προθεσμίας που ετάχθη για τον σκοπό αυτό με το άρθρο 7 της οδηγίας».

4 — Απόφαση της 15ης Μαρτίου 2001, C-165/98 (Συλλογή 2001, σ. I-2189, σκέψη 17).

5 — Προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Mischo της 13ης Ιουλίου 2000, C-49/98, C-50/98, C-52/98 έως C-54/98 και C-68/98 έως C-71/98, (απόφαση της 25ης Οκτωβρίου 2001, Συλλογή 2001, σ. I-7831, σ. I-7835, σκέψεις 29 και 30).

Παρατηρήσεις των διαδίκων

24. Η *Portugaia* ισχυρίζεται ότι το αντικείμενο των επίμαχων γερμανικών νομοθετικών και συμβατικών διατάξεων είναι να προστατεύσει τον γερμανικό κατασκευαστικό τομέα από τον ξένο ανταγωνισμό και να παρασχεθούν θέσεις εργασίας στους Γερμανούς εργάτες, ώστε να μειωθεί ο αριθμός των αλλοδαπών εργαζομένων που είναι αποσπασμένοι στη Γερμανία.

25. Υποστηρίζει ότι, κατά παράβαση του άρθρου 49 ΕΚ, υφίσταται δυσμενή μεταχείριση σε σχέση με τις γερμανικές επιχειρήσεις για τους ακόλουθους λόγους.

26. Πρώτον, η *Portugaia* επισημαίνει ότι «το άρθρο 2, παράγραφος 3, της συλλογικής συμβάσεως εισάγει ιδιαίτερες μισθολογικές διατάξεις για τους εργοδότες του κατασκευαστικού τομέα που είναι εγκατεστημένοι εκτός Γερμανίας, οι οποίες δεν περιλαμβάνουν τις μισθολογικές διατάξεις που εφαρμόζονται στους Γερμανούς εργοδότες και που τους ευνοούν, και, επομένως, οι ιδιαίτερες αυτές διατάξεις επιβάλλουν διαφορετικές επιβαρύνσεις αφενός στους αλλοδαπούς και αφετέρου στους Γερμανούς».

27. Ειδικότερα, βάσει του άρθρου 2, παράγραφος 3, της συλλογικής συμβάσεως, ο κατώτατος μισθός υπό την έννοια του άρθρου 1, παράγραφος 1, του AEntG συνίσταται στον συμβατικό μισθό και σε «επίδομα για τον κατασκευαστικό τομέα (Bauzuschlag)» ύψους 5,9 %. Τμήμα του επιδόματος αυτού, που αντιστοιχεί στο 0,5 % του κατώτατου μισθού σκοπεί στην κάλυψη των μισθολογικών απωλειών κατά τη νόμιμη

περίοδο κακοκαιρίας («Schlechtwetterzeit»). Εντούτοις, ενώ οι Γερμανοί εργαζόμενοι χάνουν το μισθολογικό τους δικαίωμα όταν είναι αδύνατον να δουλέψουν λόγω κακοκαιρίας, δεν συμβαίνει το ίδιο με τους Πορτογάλους εργαζόμενους. Το υπόλοιπο του «επιδόματος για τον κατασκευαστικό τομέα» (5,4 % του μισθού) αντισταθμίζει τις θυσίες για τις οποίες έχουν συγκατατεθεί οι εργαζόμενοι: 2,5 % ως προμοδότηση έναντι της ιδιαίτερης ταλαιπωρίας που υφίστανται οι εργαζόμενοι, ιδίως λόγω συνεχούς αλλαγής εργοταξίων, και 2,9 % έναντι της ταλαιπωρίας λόγω κακοκαιρίας εκτός της νόμιμου περιόδου κακοκαιρίας. Εντούτοις, σύμφωνα με το άρθρο 2, παράγραφος 3, δεύτερο εδάφιο, της συλλογικής συμβάσεως, οι αλλοδαποί εργοδότες υποχρεούνται πάντα να καταβάλλουν τα επιδόματα που οφείλουν δυνάμει του δικού τους αλλοδαπού δικαίου, ακόμη και όταν αυτά εξυπηρετούν τους ίδιους σκοπούς όπως το επίδομα για τον κατασκευαστικό τομέα.

28. Η *Portugaia* παρατηρεί, επιπλέον, ότι δυνάμει του άρθρου 16 της ομοσπονδιακής συλλογικής συμβάσεως-πλαίσιο για τον κατασκευαστικό τομέα («Bundesrahmentarifvertrag für das Baugewerbe – BRTV-Bau»), το μισθολογικό δικαίωμα των Γερμανών εργαζομένων παραγράφεται δύο μήνες αφότου γίνει απαιτητό. Η διάταξη αυτή δεν εφαρμόζεται στους αλλοδαπούς εργοδότες. Ακόμα και αν εφαρμοζόταν, κατά το εθνικό δίκαιο, διάταξη αλλοδαπού δικαίου προβλέπουσα παραγραφή, οι αλλοδαποί εργοδότες δεν θα μπορούσαν να την επικαλεστούν, λόγω του υποχρεωτικού χαρακτήρα του AEntG.

29. Δεύτερον, η Portugaia ισχυρίζεται ότι το ύψος του κατώτατου μισθού εν προκειμένω δεν δικαιολογείται από επιτακτικούς λόγους εθνικού συμφέροντος. Συναφώς, εφιστά την προσοχή στο γεγονός ότι ο κατώτατος μισθός των 17 DEM την ώρα (ή 15, 64 DEM σε πέντε ομόσπονδα κράτη) είναι ανώτερος από τους κατώτατους μισθούς που προβλέπουν οι συλλογικές συμβάσεις σε άλλους τομείς δραστηριότητας στους οποίους παρέχεται αντίστοιχη εργασία, για παράδειγμα από τους μισθούς στις χαλυβουργίες ή στη γεωργία.

30. Τρίτον, η Portugaia επισημαίνει ότι οι Γερμανοί εργοδότες δεν υπόκεινται στις διατάξεις του AEntG που θεσπίζουν ποινικές κυρώσεις σε περίπτωση που το δικαίωμα κατώτατου μισθού δεν γίνεται σεβαστό.

31. Η Portugaia προτείνει, συνεπώς, στο Δικαστήριο να δώσει στο πρώτο ερώτημα την απάντηση ότι «δεν συνάδει με το κοινοτικό δίκαιο η ερμηνεία της οδηγίας 96/71 και των άρθρων 39, 49 και 50 ΕΚ και των διατάξεων του νόμου και της συλλογικής συμβάσεως που στηρίζονται στην ερμηνεία αυτή, σύμφωνα με την οποία ως επιτακτικοί λόγοι γενικού συμφέροντος, δυνάμενοι να δικαιολογήσουν περιορισμό της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών στις περιπτώσεις αποσπάσεως εργαζομένων, μπορούν να θεωρηθούν όχι μόνον η κοινωνική προστασία των αποσπασμένων εργαζομένων αλλά και οικονομικά συμφέροντα, όπως η προστασία του κατασκευαστικού τομέα της εθνικής οικονομίας από τον αλλοδαπό ανταγωνισμό και η μείωση της ανεργίας στην ημεδαπή προς αποφυγή κοινωνικών εντάσεων».

32. Η *Γερμανική Κυβέρνηση* θεωρεί ότι η οικονομία του γερμανικού νόμου και οι λόγοι στους οποίους στηρίχθηκε η έκδοσή του δεν έχουν καμία σημασία για την απάντηση στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα. Το ερώτημα είναι, συγκεκριμένα, η ερμηνεία του κοινοτικού δικαίου και της οδηγίας αυτής καθαυτής και όχι του γερμανικού νόμου.

33. Αφού αναφέρθηκε στην πέμπτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 96/71 και στη νομολογία του Δικαστηρίου, η Γερμανική Κυβέρνηση προτείνει στο Δικαστήριο να δώσει την απάντηση ότι «το γεγονός ότι η οδηγία 96/71 [...] σκοπεί, μεταξύ των επιτακτικών λόγων γενικού συμφέροντος που δικαιολογούν περιορισμούς στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών κατά την απόσπαση εργαζομένων, όχι μόνον στην κοινωνική προστασία των αποσπασμένων εργαζομένων, αλλά και στην προστασία του εγχωρίου κατασκευαστικού τομέα και στη μείωση της ανεργίας στην ημεδαπή προς τον σκοπό αποφυγής των κοινωνικών εντάσεων, δεν είναι αντίθετο προς το κοινοτικό δίκαιο».

34. Η *Γαλλική Κυβέρνηση* θεωρεί ότι «το κοινοτικό δίκαιο δεν απαγορεύει σε κράτος μέλος την επέκταση της εφαρμογής διατάξεων των συλλογικών του συμβάσεων, ώστε να εμπίπτουν στις διατάξεις αυτές όλοι οι μισθωτοί, ακόμη και οι αποσπασμένοι, που εργάζονται εντός του εδάφους του, ανεξάρτητα από το κράτος μέλος στο οποίο είναι εγκατεστημένος ο εργοδότης, εφόσον οι διατάξεις αυτές δεν εισάγουν διακριτική μεταχείριση με σκοπό την προστασία του εγχωρίου κατασκευαστικού τομέα».

35. Η *Ολλανδική Κυβέρνηση* τονίζει ότι ο ΑEntG αποσκοπεί να προστατεύσει την εγχώρια αγορά εργασίας (ειδικότερα κατά του «κοινωνικού ντάμπινγκ» που οφείλεται στην εισροή φθηνότερου εργατικού δυναμικού), να μειώσει την ανεργία στην ημεδαπή και να επιτρέψει στις γερμανικές επιχειρήσεις να προσαρμοσθούν στην εσωτερική αγορά.

36. Υπενθυμίζει ότι, κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, οι «στόχοι οικονομικής φύσεως» δεν μπορούν να συμπεριλαμβάνονται στους επιτακτικούς λόγους γενικού συμφέροντος. Επομένως, «ο στόχος του ΑEntG δεν μπορεί να δικαιολογήσει εμπόδια στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών».

37. Η *Πορτογαλική Κυβέρνηση* θεωρεί ότι «τα άρθρα 49 επ. ΕΚ και η οδηγία 96/71/ΕΚ, της 16ης Δεκεμβρίου 1996, σχετικά με την απόσπαση εργαζομένων στο πλαίσιο παροχής υπηρεσιών, εμποδίζουν την εφαρμογή εθνικής νομοθεσίας που συνεπάγεται περιορισμό στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών στηριζόμενο σε επιτακτικούς λόγους γενικού συμφέροντος σχετικούς με την κοινωνική προστασία των αποσπασμένων εργαζομένων, με την προστασία του εγχώριου κατασκευαστικού τομέα και με τη μείωση της ανεργίας στην ημεδαπή προς τον σκοπό της αποφυγής των κοινωνικών εντάσεων, όταν οι λόγοι αυτοί προκύπτουν σαφώς και αναμφίβολως από την ratio legis και όχι μόνο από τις αιτιολογικές σκέψεις του νόμου». Συγκεκριμένα, το προοίμιο του κειμένου αποτελεί, κατά την Πορτογαλική Κυβέρνηση, απλή ένδειξη της προθέσεως του νομοθέτη και δεν είναι στοιχείο που πρέπει να ληφθεί υπόψη.

38. Εξάλλου, η Πορτογαλική Κυβέρνηση εκτιμά ότι «η υποχρέωση των επιχειρήσεων που είναι εγκατεστημένες σε κράτος μέλος να καταβάλλουν στους εργαζομένους τους που είναι αποσπασμένοι σε άλλο κράτος μέλος, στα πλαίσια παροχής υπηρεσιών, τον κατώτατο μισθό που προβλέπεται (για τον κατασκευαστικό τομέα) από συλλογική σύμβαση γενικής εφαρμογής στο κράτος μέλος αυτό, δεν αντιβαίνει στις διατάξεις των άρθρων 49 επ. ΕΚ, εφόσον η υποχρέωση αυτή απορρέει άμεσα από τους κοινοτικούς κανόνες σχετικά με την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων, και ειδικότερα από τον κανονισμό 1612/68 του Συμβουλίου, της 15ης Οκτωβρίου 1968, την οδηγία 96/71 και τη νομολογία του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων».

39. Η *Επιτροπή* θεωρεί ότι οι λόγοι διαρθρωτικής καθαρά πολιτικής, όπως η προστασία του εγχώριου κατασκευαστικού τομέα, δεν μπορούν να δικαιολογούν περιορισμό στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών. Εντούτοις, η Επιτροπή δεν συμμερίζεται την αντίληψη του αιτούντος δικαστηρίου, σύμφωνα με την οποία η ρύθμιση που επεκτείνει τον κατώτατο μισθό σε αλλοδαπούς παρέχοντες υπηρεσίες δεν δικαιολογείται από επιτακτικούς λόγους γενικού συμφέροντος και είναι σαφώς αντίθετη προς τα συμφέροντα των αποσπασμένων εργαζομένων.

40. Επιπλέον, για να δικαιολογηθεί περιορισμός στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών, αρκεί μια ρύθμιση να είναι αντικειμενικά ικανή να προαγάγει την κοινωνική προστασία των εργαζομένων. Το γεγονός ότι μπορεί ταυτοχρόνως να έχει επιπτώσεις σε

διαφορετικούς τομείς δεν αναιρεί την ιδιότητά της ως λόγου δικαιολογούντος τον περιορισμό.

41. Η Επιτροπή προτείνει, συνεπώς, να δοθεί η εξής απάντηση στο πρώτο ερώτημα του αιτούντος δικαστηρίου:

«Το άρθρο 49 ΕΚ επιβάλλεται να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι η εθνική ρύθμιση που επεκτείνει την εφαρμογή των διατάξεων σχετικά με τους κατώτατους μισθούς που επιβάλλονται από συλλογικές συμβάσεις του κατασκευαστικού τομέα, οι οποίες έχουν αναγνωρισθεί ως γενικής εφαρμογής, ώστε να εμπίπτουν στις διατάξεις αυτές οι αλλοδαποί παρέχοντες υπηρεσίες και οι αποσπασμένοι μισθωτοί τους, δικαιολογείται από επιτακτικούς λόγους κοινωνικής προστασίας των εργαζομένων, ανεξάρτητα από το γεγονός ότι η ρύθμιση αυτή έχει και άλλους στόχους, εφόσον δεν υπερβαίνει το απολύτως απαραίτητο μέτρο για να επιτευχθεί ο εν λόγω σκοπός κοινωνικής προστασίας».

Εκτίμηση

42. Από τις διευκρινίσεις του αιτούντος δικαστηρίου (βλ. σημεία 15 έως 17 ανωτέρω) προκύπτει ότι το δικαστήριο αυτό καλείται να εφαρμόσει ρύθμιση του κράτους υποδοχής η οποία υποχρεώνει τους εργοδότες του κράτους προελεύσεως να καταβάλλουν κατώτατο μισθό στους εργαζομένους τους που είναι αποσπασμένοι στο κράτος υποδοχής και σκοπεύει, μεταξύ άλλων, στην προ-

στασία του εγχώριου κατασκευαστικού τομέα και στη μείωση της ανεργίας.

43. Ενόψει του στόχου αυτού, το αιτούν δικαστήριο προβληματίζεται ως προς το βάσιμο της ερμηνείας των άρθρων 59 επ. ΕΚ της Συνθήκης, σύμφωνα με την οποία «οι επιτακτικοί λόγοι γενικού συμφέροντος, οι δυνάμενοι να δικαιολογήσουν περιορισμό της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών στις περιπτώσεις αποσπάσεως εργαζομένων, μπορούν να συνδέονται όχι μόνον με την κοινωνική προστασία των αποσπασμένων εργαζομένων, αλλά και με την προστασία του κατασκευαστικού τομέα της εθνικής οικονομίας και τη μείωση της ανεργίας στην ημεδαπή προς αποφυγή κοινωνικών εντάσεων».

44. Εκτιμώ ότι έδωσα απάντηση στο ερώτημα αυτό με τις προτάσεις μου στην προαναφερθείσα υπόθεση Finalarte. Στην υπόθεση εκείνη, υπενθύμισα ότι τα κράτη μέλη παραμένουν ελεύθερα να προσδιορίζουν το επίπεδο της κοινωνικής προστασίας των εργαζομένων τους και ότι, αν οι παρέχοντες υπηρεσίες που είναι εγκατεστημένοι σε άλλα κράτη μέλη μπορούσαν να μην τηρούν το επίπεδο κοινωνικής προστασίας που υπάρχει στο κράτος μέλος υποδοχής, το επίπεδο αυτό αναμφιβόλως θα διακυβευόταν μακροπρόθεσμα, διότι οι εγκατεστημένοι στο κράτος μέλος υποδοχής εργοδότες θα διεκδικούσαν τη μείωση του επιπέδου προστασίας, προκειμένου να μπορέσουν να ανταγωνιστούν επί ίσοις όροις τις παρέχουσες υπηρεσίες επιχειρήσεις⁶.

6 — Σημεία 41 και 42 των προτάσεων.

45. Με το σημείο 36, διευκρίνισα ότι, ακόμη και αν, κατά τις πολιτικές συζητήσεις που προηγήθηκαν της εκδόσεως του ΑΕπΓ και στην αιτιολογική έκθεση του ιδίου του νόμου αυτού, χρησιμοποιήθηκαν εκφράσεις που μπορούν να δημιουργήσουν την εντύπωση ότι εν προκειμένω επιδιωκόταν η προστασία ενός οικονομικού τομέα από τον διεθνή ανταγωνισμό, στο Δικαστήριο εναπόκειται να εξετάσει μόνο το περιεχόμενο του νόμου αυτού και των άλλων επιμάχων κειμένων προκειμένου να εξακριβώσει αν ο νόμος αυτός, εξεταζόμενος αντικειμενικά, διασφαλίζει στους αποσπασμένους εργαζομένους, όπως ισχυρίζεται η Γερμανική Κυβέρνηση, κοινωνική προστασία όμοια κατ' ουσία αυτής που χαίρουν οι εργαζόμενοι στον κατασκευαστικό τομέα που είναι εγκατεστημένοι στη Γερμανία.

46. Όπως η Γερμανική και η Πορτογαλική Κυβέρνηση και η Επιτροπή, είμαι επομένως της γνώμης ότι οι προθέσεις του νομοθέτη, οι οποίες εκφράζονται ενδεχομένως στην αιτιολογική έκθεση της εθνικής ρυθμίσεως, δεν είναι καθοριστικές για να αποδειχθεί αν αυτή η ρύθμιση επιφέρει αδικαιολόγητο περιορισμό, αλλά το κριτήριο αποτελούν τα αποτελέσματα που η ρύθμιση αυτή πράγματι έχει, λόγω του περιεχομένου της, για την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών.

47. Όσον αφορά το περιεχόμενο αυτό, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι «ο γερμανικός νόμος σχετικά με την απόσπαση εργαζομένων [...] επιβάλλει την αναζήτηση του αποκομσθέντος κέρδους, μεταξύ άλλων στην περίπτωση κατά την οποία ο οικείος — ημεδαπός ή αλλοδαπός — εργοδότης δεν καταβάλλει στους αποσπασμένους εργαζομένους της επιχειρήσεώς του τον κατώτατο μισθό που προβλέπεται σε συλλογική

σύμβαση που έχει κηρυχθεί γενικής εφαρμογής [...]».

48. Όμως, όπως επισημαίνουν η Πορτογαλική Κυβέρνηση και η Επιτροπή, μόνο το γεγονός ότι επιχειρήση εγκατεστημένη σε κράτος μέλος υποχρεούται να καταβάλλει στους αποσπασμένους, στο πλαίσιο ελεύθερης παροχής υπηρεσιών, σε άλλο κράτος μέλος εργαζομένους της τον κατώτατο μισθό που προβλέπεται (για τον κατασκευαστικό τομέα) από συλλογική σύμβαση γενικής εφαρμογής του κράτους μέλους αυτού, δεν αντιβαίνει στις διατάξεις των άρθρων 59 επ. ΕΚ της Συνθήκης.

49. Πράγματι, από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι «το κοινοτικό δίκαιο δεν κωλύει τα κράτη μέλη να επεκτείνουν το πεδίο εφαρμογής της νομοθεσίας τους ή των συλλογικών συμβάσεων εργασίας περί κατωτάτων μισθών που έχουν συναφθεί από τους κοινωνικούς εταίρους σε κάθε πρόσωπο που παρέχει έμμοστη εργασία, έστω και προσωρινού χαρακτήρα, επί του εδάφους τους, ανεξαρτήτως της χώρας εγκαταστάσεως του εργοδότη, καθώς και ότι το κοινοτικό δίκαιο δεν απαγορεύει επίσης στα κράτη μέλη να επιβάλλουν την τήρηση των κανόνων αυτών με τα κατάλληλα μέσα»⁷.

50. Τούτο δεν αποκλείει το ενδεχόμενο να υπάρχουν περιστάσεις «στις οποίες η εφαρ-

7 – Απόφαση της 23ης Νοεμβρίου 1999, C-369/96 και C-376/96, *Arblade κ.λπ.* (Σύλλογη 1999, σ. I-8453, σκέψη 41). Βλ. επίσης αποφάσεις της 3ης Φεβρουαρίου 1982, 62/81 και 63/81, *Seco και Desquenne & Giral* (Σύλλογη 1982, σ. 223, σκέψη 14), και της 27ης Μαγτίου 1990, C-113/89, *Rush Portuguesa* (Σύλλογη 1990, σ. I-1417, σκέψη 12).

μογή μιας τέτοιας νομοθεσίας να μην είναι ούτε αναγκαία ούτε ανάλογη προς τον επιδιωκόμενο σκοπό, δηλαδή την προστασία των οικείων εργαζομένων»⁸. Μέχρι σήμερα, το Δικαστήριο αναγνώρισε την ύπαρξη τέτοιων περιστάσεων μόνο στην περίπτωση «[επιχειρήσεως εγκατεστημένης] σε μεθοριακή περιοχή, ορισμένοι μισθωτοί της οποίας μπορεί, στο πλαίσιο της παροχής υπηρεσιών εκ μέρους της επιχειρήσεως, να πραγματοποιήσουν μερικώς και κατά τη διάρκεια συντόμων περιόδων τμήμα της εργασίας τους επί του εδάφους ομόρου κράτους μέλους διαφορετικού από εκείνο στο οποίο έχει την έδρα της η επιχείρηση»⁹.

51. Επιβάλλεται, εντούτοις, η διαπίστωση ότι, με την περί παραπομπής απόφαση, το ερώτημα του αιτούντος δικαστηρίου δεν αφορά τέτοιες εξαιρετικές περιπτώσεις. Συγκεκριμένα, αναφέρεται μόνο στο απλό γεγονός ότι η Portugaia υπέχει την υποχρέωση καταβολής του κατώτατου μισθού. Όμως, το γεγονός αυτό, από μόνο του, δεν αντίκειται στα άρθρα 59 επ. της Συνθήκης.

52. Όπως αναφέρθηκε ανωτέρω (σημεία 26 και 27), η Portugaia επισημαίνει επίσης ότι ο κατώτατος μισθός είναι δομημένος κατά τέτοιο τρόπο ώστε η ίδια να υφίσταται δυσμενή διάκριση σε σχέση με τους Γερμανούς εργοδότες. Αναφέρει τα επιδόματα που αποτελούν τμήμα του κατώτατου μισθού και που σκοπούν ιδίως να αντισταθμίσουν την απώλεια μισθού κατά τη διάρκεια ορισμένων περιόδων κατά τις οποίες ο Γερμανός εργοδότης δεν οφείλει να καταβάλλει μισθό.

Όμως, η Portugaia, σύμφωνα με το πορτογαλικό δίκαιο, υποχρεούται να καταβάλλει μισθό κατά τις περιόδους αυτές.

53. Με την απάντησή της σε γραπτό ερώτημα του Δικαστηρίου, η Γερμανική Κυβέρνηση ισχυρίζεται ότι «δεν υφίσταται η δυσμενής διάκριση που, κατά την ενάγουσα της κύριας δίκης, υφίστανται οι αλλοδαπές κατασκευαστικές επιχειρήσεις που αποσπούν τους εργαζομένους τους στη Γερμανία». Εκτιμά ότι η Portugaia «αγνοεί τη νομική φύση του επιδόματος για τον κατασκευαστικό τομέα. Το επίδομα αυτό, με την εξέλιξη του δικαίου των συλλογικών διαπραγματεύσεων, απώλεσε σταδιακά τον αρχικό του χαρακτήρα ως αποζημίωσης για συγκεκριμένη καταπόνηση και αποτελεί σήμερα σταθερό στοιχείο του μισθού».

54. Επιβάλλεται όμως η διαπίστωση ότι το αιτούν δικαστήριο δεν αναφέρθηκε καθόλου στη δομή του κατώτατου μισθού, η οποία, κατά την Portugaia, αντιβαίνει στα άρθρα 59 επ. της Συνθήκης. Το ίδιο εξάλλου ισχύει και για τα επιχειρήματα της Portugaia σχετικά με τη διαφορά στην προθεσμία παραγραφής των μισθολογικών δικαιωμάτων, την απουσία δικαιολογήσεως του επιπέδου του μισθού σε σχέση με το επίπεδο των μισθών σε άλλους τομείς δραστηριότητας, καθώς και τη μη εφαρμογή ποινικών κυρώσεων στους Γερμανούς εργοδότες.

55. Δεδομένου ότι το αιτούν δικαστήριο δεν υπέβαλε ερώτημα στο Δικαστήριο ως προς τα αν τα στοιχεία αυτά είναι ικανά να στοιχει-

8 – Προαναφερθείσα απόφαση Mazzoleni, σκέψη 30.

9 – Προαναφερθείσα απόφαση Mazzoleni, σκέψη 31.

οθητήσουν παράβαση των άρθρων 59 επ. της Συνθήκης ούτε καν αναφέρθηκε σε αυτά, δεν απόκειται στο Δικαστήριο να λάβει θέση επ' αυτού.

56. Συγκεκριμένα, βάσει του άρθρου 234 ΕΚ, μόνο δικαστήριο κράτους μέλους δικαιούται να διατυπώνει προδικαστικά ερωτήματα. Οι διάδικοι έχουν βέβαια το δικαίωμα να διατυπώνουν παρατηρήσεις επί των τεθέντων ερωτημάτων, δεν έχουν όμως το δικαίωμα να υποβάλουν στο Δικαστήριο ερώτημα που ουσιαστικά είναι νέο σε σχέση με αυτό που έθεσε το αιτούν δικαστήριο. Το Δικαστήριο διατύπωσε τον κανόνα αυτόν ως εξής: «λαμβάνομένης υπόψη της κατανομής των αρμοδιοτήτων βάσει του άρθρου [234 ΕΚ] στο πλαίσιο της διαδικασίας για την προδικαστική παραπομπή, το εθνικό δικαστήριο είναι το μόνο αρμόδιο να προσδιορίζει το αντικείμενο των ερωτημάτων που θέλει να υποβάλει στο Δικαστήριο. Επομένως, το Δικαστήριο δεν μπορεί, κατόπιν αιτήσεως διαδίκου της κύριας δίκης, να εξετάσει ερωτήματα που δεν του υπέβαλε το εθνικό δικαστήριο»¹⁰. Αν το εθνικό δικαστήριο, ενόψει της εξέλιξης της δίκης, εκτιμήσει ότι χρειάζεται συμπληρωματικά στοιχεία για την ερμηνεία του κοινοτικού δικαίου, σ' αυτό αναπόκειται να υποβάλει εκ νέου ερωτήματα στο Δικαστήριο¹¹.

57. Εν πάση περιπτώσει, εάν ανακύπτει ερώτημα σχετικό με το κοινοτικό δίκαιο όσον αφορά τα προαναφερθέντα επιδόματα, γεγονός που πρέπει να εκτιμηθεί από το

αιτούν δικαστήριο, ενδέχεται η απάντηση να προκύπτει ήδη από την υπάρχουσα νομολογία του Δικαστηρίου.

58. Επομένως, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι εναπόκειται κατ' αρχάς στον εθνικό δικαστή να εξακριβώσει αν τα επιδόματα στα οποία αναφέρεται η Portugaia αποτελούν τμήμα του κατώτατου μισθού¹².

59. Δεύτερον, εφόσον τα επιδόματα αυτά αποτελούν τμήμα του κατώτατου μισθού και εφόσον, επιπλέον, αποδειχθεί ότι η Portugaia, αντίθετα προς τους Γερμανούς εργοδότες, πρέπει συνεπώς να προβεί για δεύτερη φορά σε καταβολές για τις οποίες έχει ήδη σχετική υποχρέωση κατά το πορτογαλικό δίκαιο, γεγονός που θα αποτελούσε περιορισμό στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών¹³, εναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο να εξετάσει αν οι εργαζόμενοι χαίρουν εντός του κράτους μέλους προελεύσεως, λόγω των καταβολών της Portugaia, προστασίας ουσιαστικά συγκρίσιμης με αυτήν που ορίζουν οι εθνικές διατάξεις σχετικά με τα εν λόγω επιδόματα.

60. Συγκεκριμένα, όπως έκρινε το Δικαστήριο, «[τ]ο γενικό συμφέρον που άπτεται της κοινωνικής προστασίας των εργαζομένων στον κατασκευαστικό τομέα και του ελέγχου της τηρήσεώς της, λόγω των ιδιαιτέρων συνθηκών που επικρατούν στον τομέα αυτόν, μπορεί να αποτελέσει επιτακτικό λόγο δικαιολογούντα την επιβολή, στον εγκα-

10 – Βλ. απόφαση της 9ης Ιανουαρίου 1990, C-337/88, SAFA (Συλλογή 1990, σ. I-1, σκέψη 20). Βλ. επίσης απόφαση της 17ης Σεπτεμβρίου 1998, C-412/96, Kainunn Liikenne και Pohjolan Liikenne (Συλλογή 1998, σ. 5141, σκέψεις 23 και 24).

11 – Βλ. αποφάσεις της 3ης Οκτωβρίου 1985, 311/84, CBEM (Συλλογή 1985, σ. 3261, σκέψη 10), και της 14ης Νοεμβρίου 1985, 299/84, Neumann (Συλλογή 1985, σ. 3663, σκέψη 12).

12 – Προαναφερθείσα απόφαση Arblade κ.λπ., σκέψεις 43 έως 47.

13 – Προαναφερθείσα απόφαση Arblade κ.λπ., σκέψη 50.

τεστημένο σε άλλο κράτος μέλος εργοδότη που παρέχει υπηρεσίες εντός του κράτους μέλους υποδοχής, υποχρεώσεων δυναμένων να συνιστούν περιορισμούς της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών. Δεν συντρέχει, ωστόσο, τέτοια περίπτωση όταν οι εργαζόμενοι του εν λόγω εργοδότη, οι οποίοι εκτελούν προσωρινώς εργασίες εντός του κράτους μέλους υποδοχής, απολαύουν της ίδιας ή κατ' ουσίαν συγκρίσιμης προστασίας δυνάμει των υποχρεώσεων τις οποίες ο εργοδότης ήδη υπέχει εντός του κράτους μέλους εγκαταστάσεώς του»¹⁴.

ουσας) συλλογικής συμφωνίας αφορώσας ειδικά το προσωπικό των επιχειρήσεών τους, να προβλέπουν μισθούς χαμηλότερους από το κατώτατο όριο που έχει καθοριστεί με συλλογική σύμβαση της οποίας έχει αναγνωρισθεί η γενική εφαρμογή, ενώ οι εγκατεστημένοι σε άλλα κράτη μέλη εργοδότες δεν έχουν — τουλάχιστον στην πράξη — τη δυνατότητα αυτή, στην περίπτωση που σκοπούν να αποσπάσουν εργαζομένους στη Γερμανία, αποτελεί αδικαιολόγητο περιορισμό στην ελευθερία παροχής υπηρεσιών.

61. Προτείνω συνεπώς στο Δικαστήριο, να δώσει στο πρώτο ερώτημα την απάντηση ότι τα άρθρα 59 επ. της Συνθήκης έχουν την έννοια ότι η εθνική ρύθμιση που επεκτείνει την εφαρμογή των διατάξεων σχετικά με τον κατώτατο μισθό που προβλέπεται από αναγνωρισμένες ως γενικής εφαρμογής συλλογικές συμβάσεις του κατασκευαστικού τομέα στους αλλοδαπούς παρέχοντες υπηρεσίες και στους αποσπασμένους εργαζομένους τους δικαιολογείται από επιτακτικούς λόγους κοινωνικής προστασίας των εργαζομένων, ανεξαρτήτως του γεγονότος ότι η ρύθμιση αυτή σκοπεί την επίτευξη και άλλων στόχων.

Επί του δευτέρου ερωτήματος

62. Το αιτούν δικαστήριο ερωτά, δεύτερον, αν το γεγονός ότι οι ημεδαποί εργοδότες μπορούν, διά της συνάψεως (υπερισχύ-

Παρατηρήσεις των διαδίκων

63. Η Portugaia προτείνει στο Δικαστήριο να απαντήσει ότι «τα άρθρα 48, 59 και 60 της Συνθήκης ΕΚ πρέπει να ερμηνεύονται υπό την έννοια ότι αντιβαίνουν στα άρθρα αυτά οι συνδυασμένες διατάξεις του άρθρου 1, παράγραφος 3, πρώτο εδάφιο, του AEntG και της συλλογικής συμβάσεως για τον κατώτατο μισθό στον κατασκευαστικό τομέα στη Γερμανία, επειδή οι εργοδότες οι εγκατεστημένοι στη Γερμανία μπορούν να επιβάλλουν συνθήκες δυσμενέστερες από τη συλλογική σύμβαση αναγνωρισμένης γενικής εφαρμογής, συνάπτοντας ευνοϊκότερη συλλογική σύμβαση, που να αντικαθιστά τη συλλογική συμφωνία αναγνωρισμένης γενικής εφαρμογής, ενώ τη δυνατότητα αυτή δεν έχει ο εγκατεστημένος εκτός Γερμανίας εργοδότης, ο οποίος αποσπά εργαζομένους στη Γερμανία».

64. Αντιθέτως, η Γερμανική Κυβέρνηση εκτιμά ότι «το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα είναι απαράδεκτο, διότι έχει καθαρά υποθετικό χαρακτήρα και η απάντηση στο ερώτημα αυτό προφανώς δεν ασκεί επιρροή στην έκβαση της κυρίας δίκης». Κατ' αυτήν,

14 — Προαναφερθείσα απόφαση Arblade κ.λπ., σκέψη 51: η υπογράμμιση δική μου.

«το αιτούν δικαστήριο μόνο υποθετικά επικαλείται [...] τον αφηρημένο κίνδυνο δυσμενούς διακρίσεως». Εξ όσων γνωρίζει, «στους κλάδους στους οποίους οι αλλοδαποί εργοδότες υποχρεούνται να τηρούν τις συλλογικές συμβάσεις σχετικά με τον κατώτατο μισθό και με τα ταμεία των αδειών μετ' αποδοχών, δεν υπάρχει καμία συλλογική συμφωνία σ' επίπεδο επιχειρήσεως που να προβλέπει ευνοϊκότερους για τους ενδιαφερομένους Γερμανούς εργοδότες όρους εργασίας από εκείνους που επιβάλλει ο νόμος σχετικά με την απόσπαση των εργαζομένων».

65. Η Γαλλική και η Ολλανδική Κυβέρνηση και η Επιτροπή θεωρούν ότι η δυνατότητα που δίνεται στις γερμανικές επιχειρήσεις να συνάπτουν συλλογική σύμβαση ορίζουσα κατώτατο μισθό κατώτερο από αυτόν που ισχύει για τους αποσπασμένους εργαζομένους επιχειρήσεως εγκατεστημένης σε άλλο κράτος μέλος δημιουργεί δυσμενή διάκριση λόγω ιθαγένειας που αντίκειται στο κοινοτικό δίκαιο και αποτελεί μη δικαιολογούμενο περιορισμό των κανόνων για την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών.

66. Η Επιτροπή προσθέτει επίσης ότι θεωρεί εντούτοις ότι, στο πλαίσιο του AEntG, είναι εξαιρετικά αμφίβολο ότι μπορεί να δημιουργηθεί τέτοια κατάσταση. Εντούτοις, κατ' αυτήν, εναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο να διαπιστώσει αν, στην πράξη, είναι δυνατόν να καταστρατηγήσει ημεδαπός εργοδότης τις διατάξεις συλλογικής συμβάσεως αναγνωρισμένης ως γενικής εφαρμογής όσον αφορά τους κατώτατους μισθούς, ενώ ο αλλοδαπός

παρέχων υπηρεσίες να μην μπορεί να το πράξει.

67. Η Πορτογαλική Κυβέρνηση δεν υπέβαλε καμία παρατήρηση επί του δευτέρου ερωτήματος.

Εκτίμηση

68. Επιβάλλεται κατ' αρχάς να δοθεί απάντηση στο επιχείρημα της Γερμανικής Κυβερνήσεως ότι το ερώτημα «προφανώς δεν ασκεί επιρροή στην έκβαση της κυρίας δίκης».

69. Βάσει πάγιας νομολογίας¹⁵, «μόνο στα εθνικά δικαστήρια, στην κρίση των οποίων υποβάλλεται η διαφορά και τα οποία πρέπει να αναλαμβάνουν την ευθύνη της εκδοθείσας αποφάσεως, εναπόκειται να εκτιμούν, ενόψει των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών κάθε υποθέσεως, τόσο την αναγκαιότητα εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως, προκειμένου να είναι σε θέση να αποφανθούν επί της υποθέσεως, όσο και τη λυσιτέλεια των υποβαλλόμενων στο Δικαστήριο ερωτημάτων. Η απόρριψη αιτήσεως εθνικού δικαστηρίου είναι δυνατή μόνον όταν είναι πρόδηλο ότι η ερμηνεία του κοινοτικού δικαίου που ζητεί το δικαστήριο αυτό ουδεμία σχέση έχει με το υποστατό ή το αντικείμενο της κύριας δίκης».

¹⁵ – Βλ., ιδίως, απόφαση της 30ής Απριλίου 1998, C-230/96, Cabour (Συλλογή 1998, σ. I-2055, σκέψη 21).

70. Εν προκειμένω, όμως, δεν συντρέχει αυτή η περίπτωση.

71. Από την περί παραπομπής διάταξη προκύπτει, συγκεκριμένα, ότι η Portugaia αμφισβητεί τις υποχρεώσεις που υπέχει από τον ΑEntG σχετικά με την καταβολή του κατώτατου μισθού, ισχυριζόμενη ότι αυτές αντιβαίνουν στα άρθρα 59 επ. της Συνθήκης. Στο πλαίσιο αυτό, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι ένα ζήτημα σχετικό με την πιθανή ύπαρξη διαφορετικών δυνατοτήτων των Γερμανών εργοδοτών, αφενός, και των αλλοδαπών εργοδοτών, αφετέρου, ως προς τη μη συμμόρφωση με τις υποχρεώσεις αυτές «ουδεμία σχέση έχει με το υποστατό ή το αντικείμενο της κύριας δίκης».

72. Ομοίως, δεν μπορεί να συναχθεί το συμπέρασμα ότι είναι απαράδεκτο το δεύτερο ερώτημα επειδή δεν υπάρχει, καθόσον γνωρίζει η Γερμανική Κυβέρνηση, καμία συλλογική συμφωνία σε επίπεδο επιχειρήσεως που να προβλέπει ευνοϊκότερους για τους οικείους Γερμανούς εργοδότες όρους εργασίας από αυτούς που επιβάλλει ο νόμος σχετικά με την απόσπαση των εργαζομένων.

73. Συγκεκριμένα, από τη νομολογία προκύπτει ότι «[τ]ο Δικαστήριο [...] πρέπει να βασιστεί στην υπόθεση που υιοθέτησε το αιτούν δικαστήριο»¹⁶. Εν προκειμένω, πρόκειται για την υπόθεση κατά την οποία ημεδαπός εργοδότης μπορεί, «διά της συνάψεως (υπερισχύουσας) συλλογικής συμφωνίας αφορώσας ειδικά το προσωπικό των επιχειρήσεών του, να προβλέψει μισθούς χαμηλότερους από το κατώτατο όριο που έχει καθορισθεί με συλλογική σύμβαση της οποίας έχει αναγνωρισθεί η γενική εφαρμογή, ενώ ο εγκατεστημένος σε άλλα κράτη

μέλη εργοδότης δεν έχει — τουλάχιστον στην πράξη — τη δυνατότητα αυτή, στην περίπτωση που σκοπεί να αποσπάσει εργαζομένους στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία [της Γερμανίας]».

74. Η απάντηση στο ερώτημα αν η κατάσταση αυτή αντίκειται στα άρθρα 59 επ. της Συνθήκης μπορεί να είναι μόνο καταφατική, διότι απαγορεύεται κάθε δυσμενής διάκριση των εργοδοτών του κράτους προελεύσεως σε σχέση με τους εργοδότες του κράτους υποδοχής.

75. Συγκεκριμένα, από το άρθρο 60, παράγραφος 3, της Συνθήκης προκύπτει ότι «[...] εκείνος που παρέχει υπηρεσία δύναται, για την εκτέλεση αυτής, να ασκήσει προσωρινά τη δραστηριότητά του στο κράτος όπου παρέχεται η υπηρεσία με τους ίδιους όρους»¹⁷ που το κράτος αυτό επιβάλλει στους δικούς του υπηκόους».

76. Όμως, ο εργοδότης του κράτους προελεύσεως που δεν έχει — τουλάχιστον στην πράξη — αντίθετα με τον εργοδότη του κράτους υποδοχής, τη δυνατότητα να αποφύγει την υποχρέωση καταβολής του κατώτατου μισθού στους αποσπασμένους εργαζομένους του δεν μπορεί να ασκήσει τη δραστηριότητά του εντός του κράτους όπου παρέχεται η υπηρεσία με τους ίδιους όρους που το κράτος αυτό επιβάλλει στους δικούς του υπηκόους.

16 – Προαναφερθείσα απόφαση Arblade κ.λπ., σκέψη 49.

17 – Η υπογράμμιση δική μου.

